

Harita 2

VAN VE ERZURUM MÜZELERİNDE BULUNAN URARTU BRONZ TESTİLERİ

Dr. Alpaslan CEYLAN*

Urartu çanak çömlekçiliğinde en çok sevilen ve yaygın olarak üretilen formların başında testiler gelmektedir. Yonca ağızlı, şişkin gövdeli ve kulplu olan testilerin kaideleri düzdür. Kulp kesitleri konik, kare ve fasulye tanesini andıran biçimde oval ve olukludur. Bu tür testilerin ilk örnekleri, Erken Demir Çağı'na ait Karagündüz Nekropolündeki K3 ve K9 mezarlarında bulunmuştur¹. Ayrıca yine Erken Demir Çağı'na ait Yoncatepe Nekropolünde de, yonca ağızlı, şişkin gövdeli ve kulplu testiler bulunmuştur². Yoncatepe testilerinin, kırmızı cilalı Urartu testilerinden ayrılan en önemli özelliği, sırsız oluşlarıdır. Gerek Karagündüz, gerekse Yoncatepe testilerinin oluklu kulpları, metalden yapılmış testi kulpları ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Parlaklığı nedeniyle bir metali andıran bu tür testilerin ilk örneklerinin metalden yapılmış oldukları öne sürülmüştür. Ancak, bugüne kadar Erken Demir Çağı'na ait metalden yapılmış herhangi bir testi örneğine rastlanılmamıştır. Bu yazımın amacı, Van ve Erzurum Müzelerinde bulunan bronzdan yapılmış Urartu testilerini tanıtmaktır**. Çalışmada yer alan 6 testi de, Urartu nekropollerinde halk tarafından yapılan kaçak kazılarda ele geçirilerek Van ve Erzurum Müzelerine satın alma yoluyla kazandırılmıştır.

Bronz Testi: 1

Yükseklik: 32 cm.

Gövde genişliği: 16 cm.

Van Müzesi, Envanter No: 47. 7. 76. (Çizim 1, Resim 1 - 2)

Bronz testi oksitlenmesine karşın, özgün biçimi bozulmadan günümüze kadar çok iyi korunmuştur. Bronzdan dövme tekniği ile yapılan testi boyun, kulp, gövde ve kaide kısımlarından oluşmaktadır. Oluklu ve kesiti bakla biçimli olan bronz kulp, büyük bir özenle

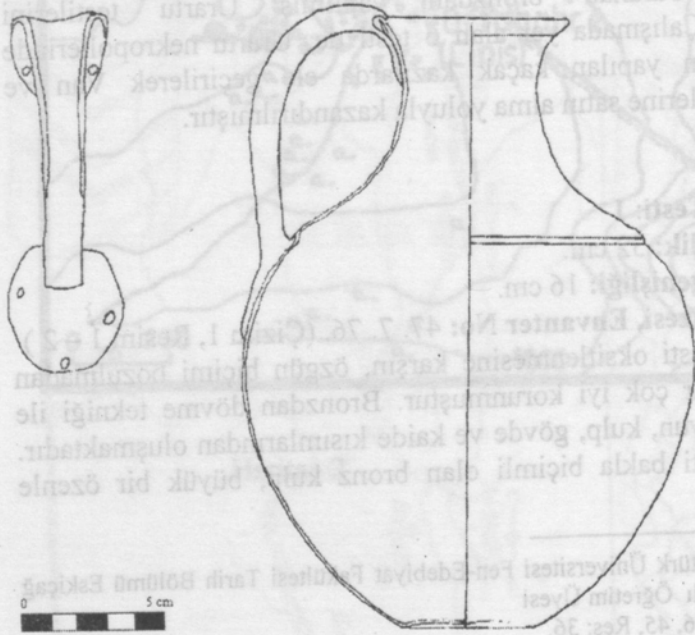
* Yrd.Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Sevin-Kavaklı 1996, 45, Res: 36.

² Van Müzesinde bulunan Yoncatepe testileri henüz yayınlanmamıştır.

** Van ve Erzurum Müzelerindeki çalışmalarımız esnasında yardımlarını esirgemeyen ve ellerinden gelen her türlü kolaylığı sağlayan, Erzurum Müzesi Müdürü Sayın Mustafa Erkmen ve çalışma arkadaşlarına, Van Müzesi Müdürü Sayın Ersin Kavaklı ve çalışma arkadaşlarına çok teşekkür ederim.

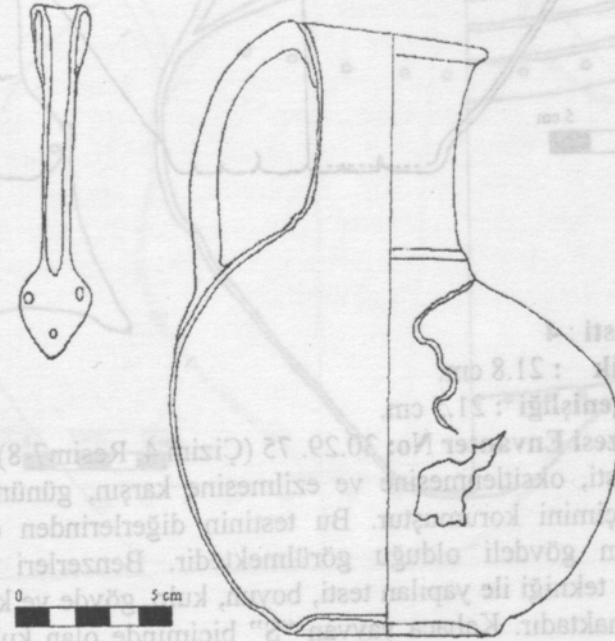
boyun ve gövdeye yine bronz çivilerle perçinlenmiştir. Kulp sadedir ve üzerinde keramikten yapılan testilerin aksine, herhangi bir şekil yada ölçek bulunmamaktadır. Kulpun gövdeye perçinlendiği alt kısmı, kabaca daire biçimlidir. Büyük bir özenle boyun ve gövdeye perçinlenen kulp, gelişmiş Urartu metal işçiliğinin en güzel örneklerinden birini yansıtmaktadır. Dar boyunlu olan testinin ağzı, genelde uygulanan yonca biçimli ağız şeklinde olmayıp yuvarlaktır. Boyun kısmı, gövdeye çok iyi bir şekilde perçinlendiğinden çiviler görülmemektedir. Bundan dolayı boyunla gövdenin birleşimi bir yiv şeklinde görülmektedir. Gövde yuvarlak biçimli olup, üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Kaide kısmı düz ve çok küçüktür. Bu nedenle dik biçimde durması çok zor olan testinin kulpundan asıldığı anlaşılmaktadır. Burada ilginç olan bir başka özellik, bugüne değin ortaya çıkarılan ve sayıları 35'i geçen bronz, gümüş ve demirden yapılmış metal testilerin birbirine çok az benzemesidir. Bu durum metal testilerin, ayrı atölyelerde ve çok büyük bir ihtimalle farklı zanaatkarlar tarafından üretildiğini göstermektedir. Bu bronz testinin en yakın benzeri Gaziantep Müzesi'nde ki M.Ö. 8 yüzyıla tarihlenen bronz testidir³. Bu benzerlikten dolayı eserin, M.Ö. 8 yüzyıla ait olmalı gerekmektedir.

Çizim 1

³ Taşyürek 1976, 108, Res: 17 a-b.

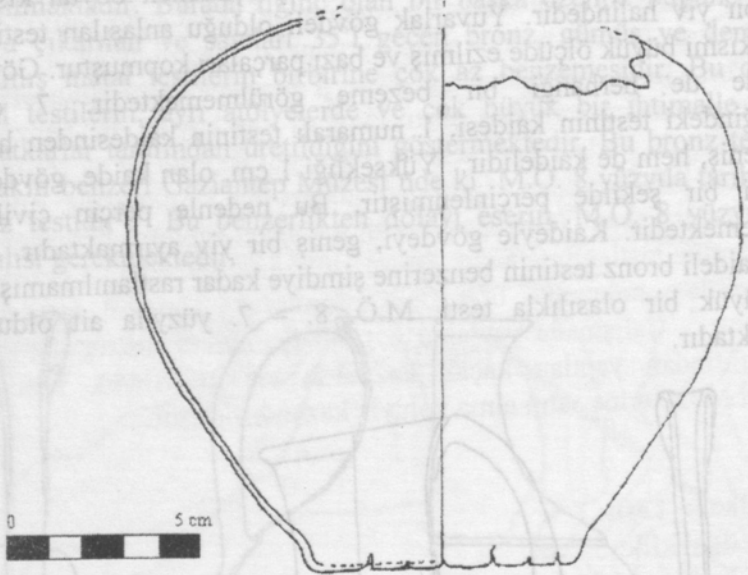
Bronz Testi : 2
Yükseklik : 19.5 cm.
Gövde genişliği : 15 cm.
Van Müzesi Envanter No: 70.23. 75 (Çizim 2, Resim 3 - 4)
 Bronz testinin gövdesinin bir kısmı oksitlenerek tahrip olmuş ve ezilmiştir. Bundan önceki testi gibi bronzdan dövme tekniği ile yapılmıştır. Testi boyun, kulp, gövde ve kaideden oluşmaktadır. Oluklu ve kesiti bakla biçimli olan bronz kulp, boyun ve gövdeye bronz çivilerle perçinlenmiştir. Sade olan kulpun üzerinde herhangi bir bezeme ve işaret bulunmamaktadır. Kulpun gövdeye perçinlendiği alt kısmı kabaca üçgen biçimlidir. Dar boyunlu olan testinin ağzı yuvarlaktır. Gövdeye çok iyi bir şekilde perçinlenen boyun kısmı, kalın bir yiv halindedir. Yuvarlak gövdeli olduğu anlaşılan testinin gövde kısmı büyük ölçüde ezilmiş ve bazı parçaları kopmuştur. Gövde üzerinde de herhangi bir bezeme görülmemektedir. 7 cm. genişliğindeki testinin kaidesi, 1 numaralı testinin kaidesinden hem daha geniş, hem de kaidelidir. Yüksekliği 1 cm. olan kaide, gövdeye çok iyi bir şekilde perçinlenmiştir. Bu nedenle perçin çivileri görülmemektedir. Kaideyle gövdeyi, geniş bir yiv ayırmaktadır. Bu ilginç kaideli bronz testinin benzerine şimdiye kadar rastlanılmamıştır. Çok büyük bir olasılıkla testi, M.Ö. 8. - 7. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.

Çizim 2

Bronz Testi : 3**Yükseklik** : 14.2 cm. (Mevcut Durumu)**Gövde genişliği** : 16 cm.**Van Müzesi Envanter No:** 70.24. 75 (Çizim 3, Resim 5 – 6)

Bronzdan dövme tekniği ile yapılan testi, aşırı derecede oksitlendiğinden, boyun ve kulp kısmı tahrip olmuştur. Bu yüzden kulpun ve boyun kısmının nasıl bir biçime sahip olduğunu bilemiyoruz. Gövde kısmı sadedir. Kaide kısmı 7.5 cm. genişliğinde ve gövde ile uyum içindedir. Bu testinin de M.Ö. 8. – 7. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.

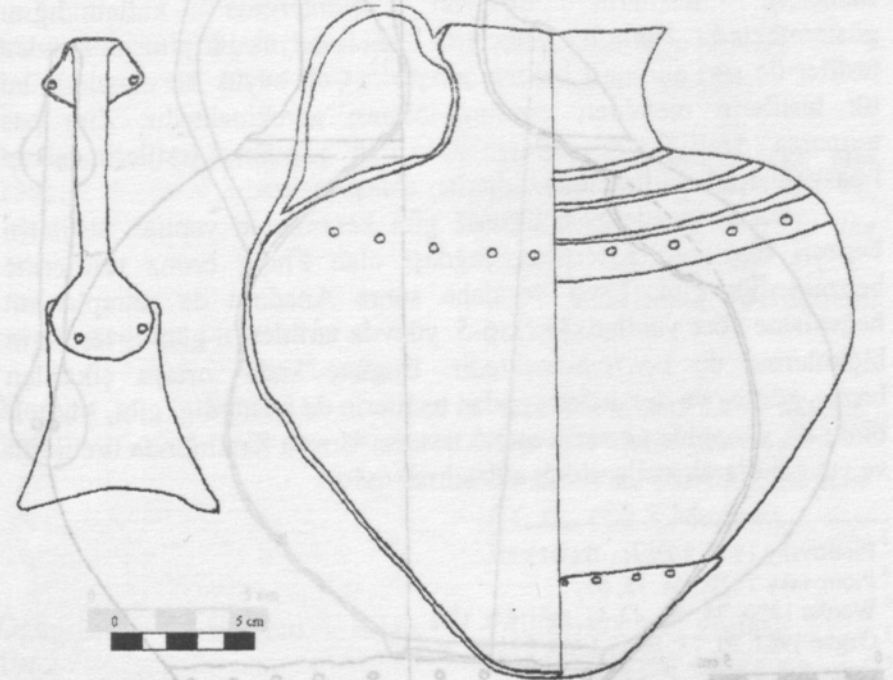

Çizim 3

Bronz testi : 4**Yükseklik** : 21.8 cm.**Gövde genişliği** : 21.5 cm.**Van Müzesi Envanter No:** 30.29. 75 (Çizim 4, Resim 7-8)

Bronz testi, oksitlenmesine ve ezilmesine karşın, günümüze değin özgün biçimini korumuştur. Bu testinin diğerlerinden daha büyük ve şişkin gövdeli olduğu görülmektedir. Benzerleri gibi bronzdan dövme tekniği ile yapılan testi, boyun, kulp, gövde ve kaide kısmından oluşmaktadır. Kabaca yayvan "S" biçiminde olan kulpun kesiti dikdörtgendir. Bronzdan dövme tekniği ile yapılan kulpun

üzerinde herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Bronz çivilerle boyun ve gövde kısmına perçinlenen kulpun alt kısmı daire biçimli olup kabaca kıvrangıç kuyruğu şeklinde gövdenin altına kadar uzanmaktadır. Kulp, 16 cm. uzunluğunda olup diğer testilerdeki kulplara nazaran daha uzundur. Ancak bu kadar uzun ve sağlam bir kulp, içi sıvı dolu geniş gövdeli testi taşıyabilir. Dar boyunlu olan testinin ağız kısmı 8 cm. genişliğindedir. Boyun kısmı gövdeye bronz çivilerle perçinlenmiştir. Testinin omuz kısmı diğer testilerin aksine sade olmayıp iki ayrı şeritle çevrelenmiştir. Şişkin gövdeli olan gövde üzerinde herhangi bir bezeme yoktur. Gövde aşağıya doğru daralmakta ve kabaca üçgen bir şekil almaktadır. Kaide kısmının onarım gördüğü, gövdeye bronz çivilerle perçinlenen, 4 cm. yüksekliğindeki tas biçimli bronz yamadan anlaşılmaktadır. Ancak yamanın da oksitlenerek kırıldığı ve bronz çivilerin düştüğü görülmektedir. Diğerlerinden daha büyük olan bu şişkin gövdeli bronz testinin de şimdilik benzeri görülmemektedir. Testinin, M.Ö. 8. - 7. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.

Çizim 4

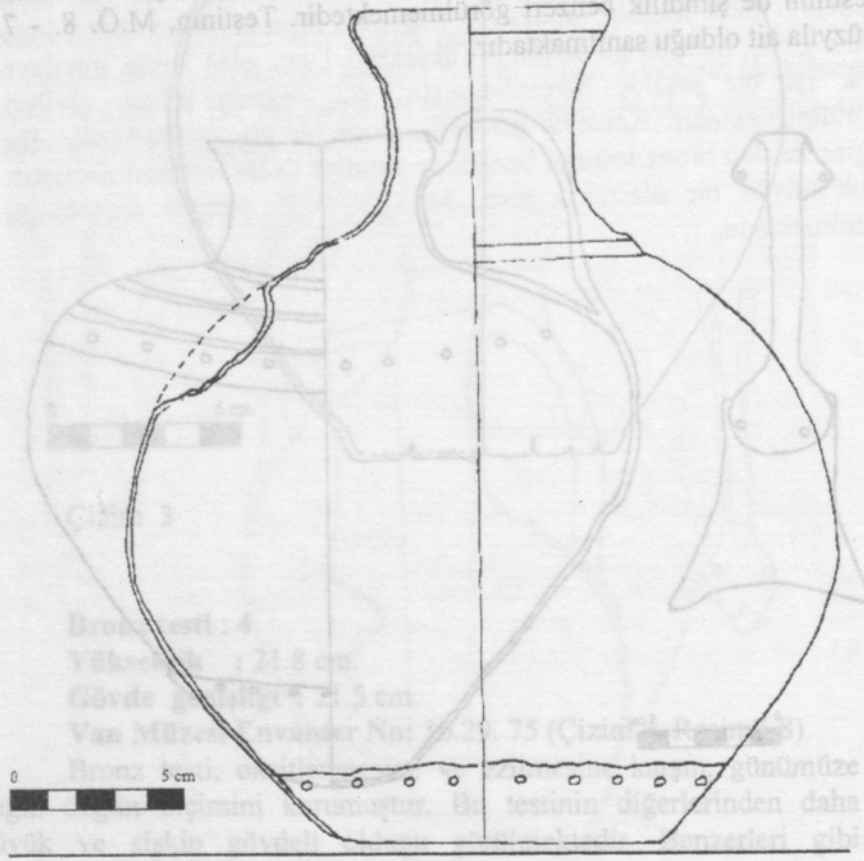
Bronz Testi : 5

Yükseklik : 21.3 cm.

Gövde genişliği : 18.1 cm.

Erzurum Müzesi Envanter No: 74. 81(Çizim 5, Resim 9-10)

Bronzdan dövme tekniği ile yapılan testi, çok iyi korunmasına rağmen yalnızca kulpu tahrip olmuştur. Diğer testiler gibi boyun, kulp, gövde ve kaideden oluşmaktadır. Dar boyunlu olan testinin ağzı, diğer testiler gibi düz değil, yonca ağızlıdır. Bu hali ile keramikten yapılan testilerin benzerini oluşturmaktadır. Gövdeye çok iyi perçinlenen boyun kısmında yalnızca kalın bir yiv görülmektedir. Gövde yuvarlak biçimde olup herhangi bir bezeme yoktur. İki parçadan oluşan gövdenin alt kısmı, bronz çivilerle perçinlenmiştir. Kaide kısmı düz ve geniştir. Çok büyük bir bu olasılıkla testinin de, M.Ö. 8. - 7. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.

Çizim 5

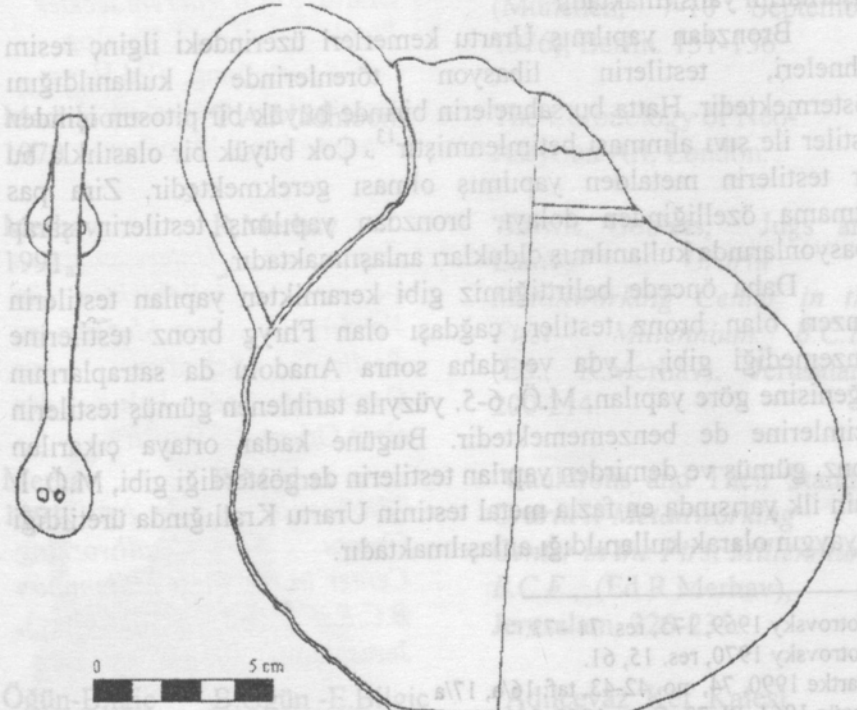
Bronz Testi : 6

Yükseklik : 13.4 cm. (Mevcut Durumu)

Gövde genişliği : 11.4 cm.

Erzurum Müzesi Envanter No:32.87 (Çizim 6, Resim 11-12)

Bronzdan dövme tekniği ile yapılan testi oksitlenerek ezilmiş ve boyun kısmı tahrip olmuştur. Bu nedenle testinin ağız kısmının düz veya yonca biçimli olup olmadığını bilemiyoruz. Diğer bronz testiler gibi bu testi de boyun, kulp, gövde ve kaideden oluşmaktadır. Kesiti yuvarlak olan bronz kulp, boyun ve gövdeye bronz çivilerle perçinlenmiştir. Kulpun gövdeye perçinlendiği alt kısmı kabaca daire biçimlidir. Gövdeye çok iyi perçinlenen ve dar olan boyun kısmında kalın bir yiv görülmektedir. Yuvarlak olan gövde kısmında herhangi bir bezeme yoktur. Kaide kısmı diğer testiler gibi düz ve geniştir. Bu testinin de M.Ö. 8. - 7. yüzyıla ait olduğu sanılmaktadır.

Çizim 6

Bugüne değin yapılan kazılarda en çok metal testi Karmir-Blur'da (*Teişeba-i URU*) ortaya çıkarılmıştır. Bulunan testilerden biri gümüş⁴, on tanesi de bronzdur⁵. Gümüş testinin üzerinde henüz okunamamış resim yazısı işaretleri bulunmaktadır. Toprakkale (*Rusahinili*) kazılarında ise iki adet kırık bronz testi ortaya çıkarılmıştır⁶. Erzincan Altuntepe⁷ ve Adilcevaz⁸ mezarlıklarında bulunan bronz testilerin ölü armağanı olarak konulduğu anlaşılmaktadır. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde bulunan bir testinin çevresi ise deri ile kaplanmıştır⁹. Doğu Anadolu Bölgesi'nde halkın yapmış olduğu kaçak kazılar sonucunda ele geçirilen ve günümüzde Münih Preahistorische Staatssammlung Müzesinde sergilenen iki adet testi, demir bir levhadan dövme tekniği ile yapılmıştır, ayrıca bu müzede aynı teknikle yapılmış iki adet bronz testi de bulunmaktadır¹⁰. Bronzdan yapılmış birçok testi de, koleksiyoncuların elinde bulunmaktadır¹¹. Keramik ve bronz testilerin benzeri olan demir testiler, Urartu demirci ustalarının olağanüstü başarılarını yansıtmaktadır¹².

Bronzdan yapılmış Urartu kemerleri üzerindeki ilginç resim sahneleri, testilerin libasyon törenlerinde kullanıldığını göstermektedir. Hatta bu sahnelerin birinde büyük bir pitosun içinden testiler ile sıvı alınması betimlenmiştir¹³. Çok büyük bir olasılıkla bu tür testilerin metalden yapılmış olması gerekmektedir. Zira pas tutmama özelliğinden dolayı, bronzdan yapılmış testilerin şarap libasyonlarında kullanılmış oldukları anlaşılmaktadır.

Daha öncede belirttiğimiz gibi keramikten yapılan testilerin benzeri olan bronz testiler, çağdaşı olan Fhryg bronz testilerine benzemediği gibi, Lyda ve daha sonra Anadolu da satraplarının beğenisine göre yapılan, M.Ö. 6-5. yüzyıla tarihlenen gümüş testilerin biçimlerine de benzememektedir. Bugüne kadar ortaya çıkarılan bronz, gümüş ve demirden yapılan testilerin de gösterdiği gibi, M.Ö. I. binin ilk yarısında en fazla metal testinin Urartu Krallığında üretildiği ve yaygın olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

⁴ Piotrovsky 1969, 175, res. 71 -73.

⁵ Piotrovsky 1970, res. 15, 61.

⁶ Wartke 1990, 74, no. 42-43, taf. 16/a, 17/a

⁷ Özgüç 1961, Pl. 73; Emre 1969, 293 Pl. 1, 4.

⁸ Ögün-Bilgiç 1962, P. 49, P. 16.

⁹ Anadolu 1996, 194, res: 317.

¹⁰ Wartke 1991, 328, 5.; Wartke 1993, 112, res. 56, taf. 80.; Kellner 1979, 152, Fig. 2.; Urartu 1976, 85, Abb. 67.; Berghe-Meyer 1983, no. 170-173

¹¹ Berghe-Meyer 1983, no: 170.; Merhav 1991, 217, no: 18.

¹² Merhav 1991_a, 200 vdd.; Berghe-Meyer 1983, no. 173

¹³ Madhloom 1970, Pl. LXXXV, 15.; Merhav 1991_b, 227, Fig. 6.2, 6.3.

KAYNAKÇA

Anadolu
1996		<i>Anadolu Medeniyetleri Müzesi</i> ,
Ankara.
Berghe-Meyer
1983	Berghe L.V-
Meyer L.D.	<i>Urartu, een vergeten cultuur
bergländ Armenia</i> , Gent.
Emre
1969	K.Emre	"The Urartian Pottery From
Altuntepe" <i>Belleten</i> , 131, 279-
301.
Kellner
1979	H.J.Kellner	"Eisen in Urartu" <i>Akten
des VII. Internationalen
Kongresses für Iranische
Kunst und Archeologie</i> ,
(München, 7-10 September
1976), Berlin. 151-156
Madhloom
1970.	T.A.Madhloom	The Chronology of Neo-
Assyrian Art, London.
Merhav
1991 _a	R.Merhav	"Bowls, Goblets, Jugs and
Lamps" <i>Urartu A
Metallworking Center in the
First Millennium. B.C.E.</i> ,
(Ed., R.Merhav), Jerusalem,
200-214.
Merhav
1991 _b	R.Merhav	"Cauldrons and Their Stands"
<i>Urartu A Metallworking
Center in the First Millennium
B.C.E.</i> , (Ed R.Merhav),
Jerusalem, 226-235.
Ögün-Bilgiç
1962	B.Ögün -E.Bilgiç	"Adilcevaz Kef Kalesi
Kazıları" <i>Türk Arkeoloji
Dergisi</i> , XVI-1, 19-20.
Özgüç
1961	T.Özgüç	"Altuntepe Kazıları" <i>Belleten</i>
98, 253-290.

Piotrovsky B.B. Piotrovsky *Urartu*, Geneve, 1969

Piotrovsky B.B. Piotrovsky *Karmir-Blur*, Leningrad, 1970

Sevin-Kavaklı V. Sevin -E. Kavaklı *Bir Demir Çağ Nekropolü, Van, Karagündüz*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1996

Taşyürek O.A. Taşyürek "Urartian Figurines and Metal Vessels Adana Regional and Gaziantep in the Museums" *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXIII-2, 106-115, 1976

Urartu 1976 *Urartu, Ein Wiederentdeckter Rivale Assyriens*, Katalog der Ausstellung, (Ed. Hans Jörg Kellner, Prähistorische Staatsammlung, München).

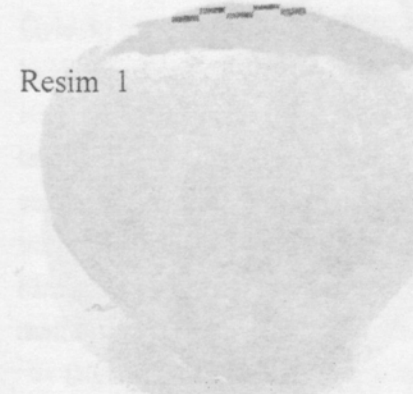
Wartke 1990 R.B. Wartke *Toprakkale- Untersuchungen zu den Metallobjekten im Vorderasiatischen Museum zu Berlin*, Schriften zur Geschichte und kultur des alten Orient 22, Berlin.

Wartke 1991 R.B. Wartke "Production of Iron Artifacts" *Urartu A Metallworking Center in the First Millennium B.C.E.*, (Ed. R. Merhav), Jerusalem, 320-331.

Wartke 1993 R.B. Wartke *Urartu, Das Reich am Ararat*, Mainz am Rhein.

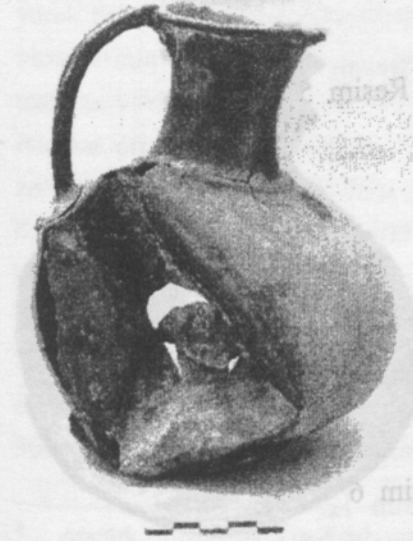
Resim 7

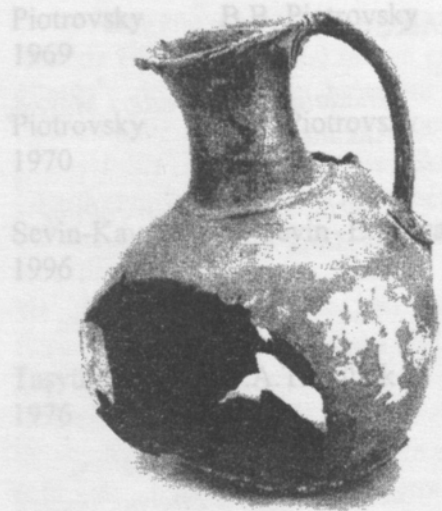
Resim 1

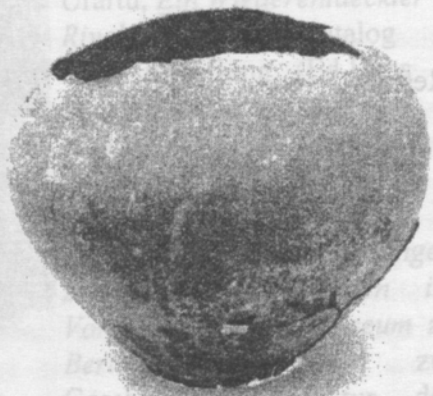
Resim 2

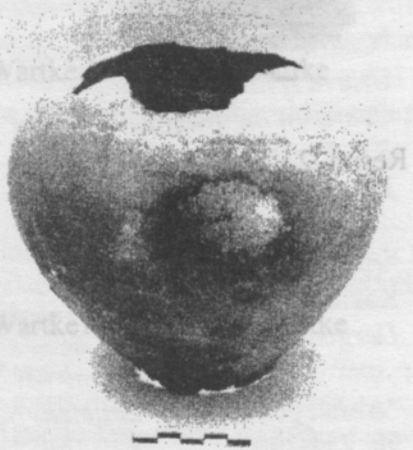
Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 7

Resim 11

Resim 12

HENRY DAVID THOREAU: DOĞA AŞIĞI BİR YAZAR

Yrd. Doç. Dr. M. Başak UYSAL*

1817 yılında Boston şehrinin yakınlarında küçük bir köy olan Concord'da dünyaya gelen Henry David Thoreau Amerikan Edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Thoreau'nun yaşadığı dönem olan 19. yüzyıl gerek Avrupa'da, gerekse diğer kıtalarda ilmin ilerlediği, yeni buluşların ortaya çıktığı ve bunların bir çok devlet tarafından uygulanışının yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Bu yenilikler Thoreau'nun ülkesi, Amerika'ya da etkilemiş ve toplum düzeninde oldukça hızlı yapısal değişiklikleri ortaya çıkarmıştır. Concord da bu gelişmelerden doğal olarak etkilenmiştir. Sanayi ve ticaretteki bu gelişmeler Concord'u ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. Öyle ki makineler çevreyi istila etmiş, yeni yeni iş sahaları açılmış, bu bağlamda Concord çiftçiler ve tüccarlar için bir Pazar konumuna gelmiştir. Köy ve kasaba arasındaki uçurum göze çarpar bir biçimde artmıştır. Toplu taşımacılık (1844 yılında Concord'a ilk trenin gelmesi) ve iletişimin hızlı bir şekilde gelişmesiyle kasaba, kent ve kırsal kesim yerleşim bölgeleri birbirleriyle kaynaşmaya başlamıştır. Yeni iş sahaları, yeni bankacılık hizmetleri ve yeni sanayi alanları ile birlikte her türden yerli ve yabancı mallar 1820-30'lu yıllarda eski Concord'a oranla artmıştır.

Diğer taraftan gazeteciliğin ülke çapına yayılması; ulusal, bölgesel ve yerel haberlerin kitleler tarafından okunması; büyük kentlerdeki yaşam biçimlerinin küçük yerleşim birimleri halkı tarafından benimsenmesi; mağaza vitrinlerinin albenisi, insanları satın aldıkları mallar açısından bir rekabet ortamına sürüklemiştir. Eski hayatında belirli ölçülerle yetinmek zorunda kalan insan, artık daha gözde olan şeylere, günün modasına ilgi duymaya, büyük şehirlerin ürettiklerini tüketmeye başlamıştır. Bu dış dünyaya açılma arzusu, yeni yeni fırsatları da şaşırtıcı bir biçimde beraberinde getirmiştir. Böylesi yeniliklerin toplumun her kesiminde benimsenmeye başlaması, toplum içerisinde eşitsizlikler ve adaletsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Ruth Wheeler günün Concord'unu "1820lerin ve 30ların toplumu sosyal tabakalaşma için ufak sayılırdı. Çok az sayıda fakir

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak. İngiliz Dili ve Edebiyatı Böl.